

В. ПОЗОВАВАНЕ НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО НА ЕС: ОБЩИ ПРИНЦИПИ

В настоящия инструментариум не е възможно да се направи пълен преглед на законодателството на ЕС. Въпреки това обаче, тъй като може би не е било необходимо юристите по наказателно право да се занимават с тези принципи след завършване на факултета по право, предлагаме кратък преглед на основните принципи като отправна точка за по-нататъшно проучване.

1. Директен ефект – общи бележки

Правото на ЕС действа чрез система на „децентрализирано“ прилагане, като националният съд е основен орган, комуто е поверено да следи за спазването му. Тази система е начинът, по който работи правото на ЕС, откакто е произнесено решението по случая *Van Gend en Loos*¹, където Съдът на европейските общности /сега Съд на Европейския съюз/ установява принципа на „директен ефект“. Философията е такава, че когато съществува задължение на държавите членки да предоставят права на отделни лица, най-добрият начин да се гарантира спазването му е като се даде възможност на лицето директно да се възползва от тези права. Принципът е залегнал за първи път в първичното право /Договорите/, където това задължение е „прецизно, ясно и безусловно“ и „не предполага допълнителни мерки“ от държавите членки или от Европейския съюз. Впоследствие то се разпростира и върху регламентите /няма значение конкретно за този случай/, а след това и върху директивите.

2. Директен ефект – Директиви

Директивите следва да бъдат транспонирани в националното законодателство на държавите-членки. Въпреки това обаче дадени разпоредби от директивите могат да имат също директен ефект, както е постановено за първи път в делата *Van Duyn*² и *Ratti*³. Поредно потвърждение на този принцип се съдържа в следното:

‘(...) [К]огато разпоредбите на една директива са безусловни и достатъчно прецизни, тези разпоредби могат да се използват от лице срещу държавата. Една разпоредба на законодателството на ЕС е безусловна тогава, когато не подлежи – като прилагане и ефект – на предприемане на каквито и да било мерки – нито от страна на институциите на ЕС, нито от държавите-членки (...) Освен това дадена разпоредба е достатъчно прецизна, за да бъде използвана от лице и приложена от съда тогава, когато задължението, което тя вменява, е формулирано по недвусмислен начин (...)’⁴

Ясно е, че при едно наказателно производство опонент ви е държавата, така че – за щастие няма да възникне проблем с вертикалното естество на директния ефект. Обаче по въпроса за

¹ Дело 26/62 *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration* [ECLI:EU:C:1963:1](#).

² Дело 41/74 *Van Duyn* [ECLI:EU:C:1974:133](#).

³ Дело 148/78 *Ratti* [ECLI:EU:C:1979:110](#).

⁴ Дело C-236/92 *Difesa* [ECLI:EU:C:1994:60](#), paragraphs 8-10.

изискването разпоредбата да е „безусловна и достатъчно прецизна“ следва да бъдат отбелязани няколко съображения:

- Фактът, че разпоредбата може да е неясна – в смисъл, че е необходимо тълкуване – не ѝ пречи да има директен ефект: значението и точният обхват могат да бъдат разяснени от Съда на ЕС.⁵
- Една разпоредба на законодателството на ЕС, включваща дерогации, може да има директен ефект: такава разпоредба „ограничава дискреционните правомощия“, предвидени по националното право, и лицето може да се позовава на това;⁶ ‘Това важи особено в случаите, когато лицето се позове на разпоредба от директива пред национално съдилище, което да се произнесе дали компетентните национални власти, при прилагане на оставения им избор относно формата и методите за прилагане на директивата, спазват ограниченията, касаещи дискреционния избор, посочени в директивата’.⁷

В допълнение към изложеното по-горе, бихме желали да отбележим следните наблюдения:

- Разпоредбите на директивите, озаглавени „Право на...“ вменяват недвусмислени задължения в полза на заподозрените или обвиняеми лица и изглеждат предназначени за конституиране на права на такива лица.
- Разпоредбите, постановяващи дерогации от така конституираните права (напр. Член 7(4) на Директивата за право на информация допуска изключения от правото на достъп до материалите по делото), изглежда просто ограничават националната дискреция, като не накърняват прецизността на задължението като цяло.
- Неясните разпоредби на Директивите могат въпреки всичко да имат директен ефект (може да е необходимо да се поясни какво означава „документ от съществено значение“ по смисъла на Чл. 3 от Директивата за устни и писмени преводи, но разпоредбата конституира независимо от това право такива документи да бъдат преведени).
- Всички директиви са озаглавени „Право на...“, както и много от техните разпоредби, и като инструмент за превръщане на някои аспекти на човешките права в по-ефективни за справедливия процес, би следвало да бъде логично на тях да могат да се позовават физически лица.

➔ Започнете от презумцията, че Директивите, озаглавени „право на“, които недвусмислено вменяват на държавите членки да гарантират, че заподозрените и обвиняеми лица имат определени права, всъщност конституират такива права и имат директен ефект в полза на клиента ви. Оставете прокуратурата да обоснове противното.

3. Задължение за конформно тълкуване

Независимо дали дадена разпоредба има директен ефект, националното законодателство следва да се тълкува в светлината на езика и целта на дадена директива, за да бъдат постигнати нейните намерения, съобразно концепцията за националните съдилища като част

⁵ Дело 41/74 *Van Duyn* [ECLI:EU:C:1974:133](#), параграф 14.

⁶ *Van Duyn*, цитирано по-горе бел. 7, параграф 13.

⁷ Дело 51/76 *Verbond van Nederlandse Ondernemingen* [ECLI:EU:C:1977:12](#), параграф 24.

от държавата-членка, субект на задълженията по тази директива. Макар това задължение за „конформно тълкуване“ да се прилага първоначално спрямо вътрешното законодателство, конкретно изпълняващо директивата, задължението е по-широкообхватно. Съдът на ЕС пояснява, че:

„Принципът националното законодателство да се тълкува конформно със законодателството на ЕС изисква националните съдилища да направят всичко в рамките на правомощията си, като вземат предвид националното законодателство в неговата цялост (...), с оглед гарантиране директивата да се прилага изцяло и постигане на резултат, съответстващ на преследваната от нея цел.“⁸

Принципът ви дава солидна база да обосновате определени тълкувания на националното законодателство в светлината на директивите. И така, отново:

→ Подгответе се да се аргументирате по всеки въпрос, свързан с Директивите, че националното законодателство задължително трябва да се тълкува по начин, който да позволява директен ефект на въпросната директива. Това е валидно независимо дали разпоредбата е определена като имаща директен ефект или не.

Струва си да се отбележи, че тъй като темата е наказателно производство, решението по делото *Pupino*⁹ е известно с това, че признава задължението за конформно тълкуване на рамковите решения, приети на основание Договора за ЕС преди 2009 г. Решението ефективно дава на тези мерки- по-малко задължителни по силата на правното си основание, което е извън основната структура на законодателството на ЕС - статут, близък до Директивите, приети на общностно основание.

Макар и много да е изписано по това решение в редица публикации по наказателно право, (а) то няма отношение към настоящия инструментариум, тъй като рамковите решения – след изтичане на срока на преходните разпоредби на Договора за функционирането на ЕС /ДФЕС/ стават така или иначе част от основната структура на законодателството на ЕС и (b) мерките, предмет на този инструментариум, са директивите, приети на основание ДФЕС; следователно не е необходимо да се занимавате с принципа „*Pupino*“.

4. Хартата

Отново прегледът на дебата около приложението на Хартата в националните контексти е извън обхвата на настоящия Инструментариум. Ще посочим основните разпоредби, даващи правно основание за прилагане на Хартата в наказателното производство.

• Член 51(1) Настоящата Харта касае ... държавите членки *само когато прилагат законодателството на ЕС* (подчертано).

⁸ Дело C-69/10 *Samba Diouf* [ECLI:EU:C:2011:54](#), параграф 60.

⁹ Дело C-105/03 *Pupino* [ECLI:EU:C:2005:386](#).

- Съдът на ЕС се произнася във връзка с тази разпоредба, че „прилагането на законодателството на ЕС предполага приложимостта на основните права, гарантирани от Хартата“.¹⁰
- Съгласно Член 6 на Договора за ЕС, Хартата „има същия правен статут, както и договорите“; като такава тя може да се прилага директно и да се разглежда с върхованство по същия начин, както и разпоредбите на договорите за свободно придвижване (виж *Van Gend* по-горе). Части от хартата (като напр. Член 27) нямат директен ефект без мерки за прилагане, но имащите отношение към настоящото права (Член 6 (право на свобода), Член 47 (право на справедлив съдебен процес / ефективна защита) и Член 48 (права на защита) са категорични права и могат да бъдат претендирани в спорове, които попадат в обхвата на директивите.

На базата на гореказаното, няма съмнение относно следния съвет:

- ➔ Можете да се позовавате на Хартата заедно с директивите. Даже и ако някоя разпоредба на директивите няма директен ефект сама по себе си, лицата могат да се позовават директно на разпоредбите на Хартата във връзка с какъвто и да било въпрос, попадащ в обхвата на директивите. Разпоредбите на националното законодателство, които са в противоречие с това, трябва да бъдат отменени.

(...)

Г. ПРЕЮДИЦИАЛНО ЗАПИТВАНЕ ДО СЪДА НА ЕС

При възникване на проблем с тълкуване на директивите, не следва той да бъде решаван единствено от наказателните състави в съдилищата. Тълкуването на директивите, Хартата и други имащи отношение принципи, се решава от Съда на ЕС посредством преюдициални заключения по запитване на съдилищата в държавите-членки по силата на Член 267 ДФЕС. Следва да се запознаете с други материали, предлагани от Fair Trials и когато сметнете за удачно, подгответе се да заявите запитване. И така:

- ➔ Запознайте се с Указанията на Fair Trials относно Съда на ЕС.¹¹
- ➔ Запознайте се с онлайн обучителния модул на Fair Trials относно Съда на ЕС.¹²
- ➔ Проверете дали в процесуалния кодекс е предвидена разпоредба за запитване от страна на наказателния съд за преюдициални решения на Съда на ЕС.

¹⁰ Дело C-617/10 *Åklagaren v Åkerberg Fransson* [ECLI:EU:C:2013:105](https://eur-lex.europa.eu/eli/cj/oj/2013/105/oj), параграф 21.

¹¹ На разположение на: <http://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/2012/10/CJEU-Guide-final1.pdf>.

¹² На разположение на: <http://www.fairtrials.org/fair-trials-defenders/legal-training/online-training/>.

На различни места в настоящия Инструментарий ще става въпрос за това, че може да се окаже необходимо да се изпрати запитване за преюдициално заключение на Съда на ЕС за точно разясняване смисъла на директивите. Посочените по-горе материали съдържат основни отговори на предизвикателствата да се отправи такова запитване и някои тактически решения / аргументи, които можете да използвате, за да се справите с тях. За целите на настоящото, бихме обърнали внимание на някои съображения, които да имате пред вид.

- ➔ Полезни съвети, които да се имат пред вид относно запитвания за преюдициални решения на Съда на ЕС:
- За да се направи запитване за преюдициално заключение, трябва да е налице въпрос относно законодателството на ЕС, за който е необходимо преюдициално заключение на Съда на ЕС, така че местен съд да се произнесе с решение.
- Запитването може да бъде отправено както от обикновен съд, така и от разследващ магистрат. Прокурор обаче не може.
- Националният съд има право по Член 267 ДФЕС да отправи запитване; разпоредбите на национален закон, които осуетяват това, трябва да бъдат отменени.
- Съдилищата от последна инстанция биха изпаднали в нарушение на Член 6 на ЕКПЧ, ако не обосноват отказа си да отправят преюдициално запитване относно законодателството на ЕС до Съда на ЕС.
- Конституционният съд в някои държави (напр. Германия, Словения) също разглежда отказ от преюдициално запитване относно законодателството на ЕС до Съда на ЕС като нарушение на конституционното право на справедлив процес.
- Съществуването на индивидуално право на жалба до конституционния съд не се разглежда като допълнителна ефективна съдебна защита, така че върховният съд е длъжен да отправи преюдициално запитване до Съда на ЕС ако въпросът не е *acte clair / éclairé*.
- По Член 267 ДФЕС, подточка четири и чл.чл. 107-114 от Правилника на Съда на ЕС съществува спешна процедура („PPU“). Тя се прилага, когато лицето е задържано и тълкуването на директивата от страна на Съда на ЕС може да повлияе върху решението за задържане (точният текст е неясен). Националният съд е длъжен да изиска тази процедура, като обоснове причините за това. Ако се приложи, процедурата може да бъде съкратена до само осем-десет седмици вместо около петнадесет месеца.

G. СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД

1. Работете с Fair Trials

Вие сте един от хилядите адвокати, които желаят да използват директивите в практиката си. Те са новост за всички, така че с желание очакваме да чуем какво работи и какво не, как реагират полицията и съдилищата и постигате ли успех, като се осланяте на идеите и аргументите, посочени в нашите инструментариуми. Ще споделяме примери от различни юрисдикции и ще

използваме станалата наше достойние информация от практиците, за да усъвършенстваме нашите стратегии за получаване на заключения от Съда на ЕС.

- Уведомявайте Fair Trials какви резултати постигате, когато се възползвате от директивите и аргументите, които предлагаме в нашите инструментариуми, като използвате данните за контакт от стр. 1.

2. Тактика & сътрудничество

Гарантирането на ефекта от директивите може да отнеме време и да изисква повече от единствено аргументация пред съда. Членове на LEAP в Испания и Франция например проведоха съвместни инициативи за използване на Член 7(1) на Директивата за право на информация, за получаване на достъп до полицеската преписка преди разпитите, като съчетават процесуални действия със срещи с полицията, съда и държавните органи, и жалби до Европейската комисия относно неприлагане.

LEAP разгледа тази тема на нарочна кръгла маса и публикува доклад /цитиран по-долу/, в който се посочват някои от основните дейности. Те включват: (A) съдебно производство и увеличаване капацитета на адвокатите, вкл. чрез образци на пледоарии, съдържащи аргументи от ЕС и сравнително законодателство, материали за обучение от типа на настоящия документ; (B) участие в национални мероприятия по прилагане, включващи съдебно производство, и формулиране на най-добри практики и политики на министерствата на правосъдието, съдилищата и пр.; (C) събиране на информация и примери от дела, документиращи проблеми с прилагането на директивите, както и представяне на тези проблеми пред Европейската комисия /натоварена с прилагането на директивите; и (D) повишаване осведомеността на обществото за директивите чрез публикации и статии в печатни издания. Приканваме ви да използвате всички тези възможности и да се обръщате към Fair Trials, в качеството му на координатор на LEAP, за обсъждане на потенциално сътрудничество с вашата страна.

- Запознайте се с материала на LEAP „Стратегии за ефективно прилагане на директивите от пътната карта: към движение на правата на защита в ЕС“ /*Strategies for effective implementation of the Roadmap Directives: Towards an EU Defence Rights Movement*/.¹³ Свържете се с Fair Trials в случай, че искате да обсъдите потенциално сътрудничество.
- Запознайте се с комюникето на Fair Trials / LEAP по стратегическите подходи по делата на Съда на ЕС, свързани с Европейската заповед за арест и директивите от Пътната карта /*Communiqué on Strategic approaches to litigation at the CJEU on the European Arrest Warrant and Roadmap Directives*/.¹⁴

Надяваме се да постигнете резултат с директивите. Успех!

¹³ На разположение на: <http://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/5A-IMPLEMENTATION-MOVEMENT-PAPER.pdf>.

¹⁴ На разположение на: <http://www.fairtrials.org/publications/report-of-the-meeting-on-18-june-2014-strategic-approaches-to-litigation-at-the-court-of-justice-of-the-eu-on-fair-trial-rights-in-criminal-cases-and-the-european-arrest-warrant/>

III – ДОСТЪП ДО МАТЕРИАЛИТЕ ПО ДЕЛОТО

...

D. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ДИРЕКТИВАТА В ПРАКТИКАТА

1. Достъп до материалите по делото в момента на разпит

а. Дебатът по разпоредбите на Член 7(1)

Въпросът дали Член 7(1) изисква достъп до материалите по делото в полицейското управление беше „гореща тема“ по време на съставянето на настоящото. Организираните групи адвокати от Франция и Испания застъпиха мнението, въпросната разпоредба предполага достъп до материалите по /полицейското/ дело, което е от съществено значение да се даде възможност на заподозряното лице чрез адвоката си да оспори основанията за задържането в полицейското управление.

Висшестоящите съдилища все още не са се произнесли по въпроса. Съществуват опасения от страна на полицията и прокурорите относно въздействието на изискването за представяне на доказателство на този етап, и по-конкретно възможността това да доведе до забавяне, което би отнело ценно време в период който обикновено е ограничен до 24 и 72 часа преди лицето да се яви пред съдия. Съмнения се пораждат и във връзка със Съображение 30, което гласи:

‘Документи, и /където е приложимо/ фотографии, аудио и видео записи, които са съществени за ефективно оспорване законността на задържането под стража или мярката за неотклонение на заподозрени или обвиняеми лица съгласно националното законодателство, следва да бъдат предоставяни на заподозрените или обвиняеми лица или на техните адвокати не по-късно от момента преди сезиране на компетентния съдебен орган, който да се произнесе по законността на ареста или мярката за неотклонение по силата на Член 5(4) на ЕКПЧ’

Макар точното описание на материалите да е от полза, препратката към Член 5(4) на ЕКПЧ предполага, че достъп до тези материали може да бъде изискан единствено в момента на съдебен контрол на ареста, което сочи, че няма развитие на позицията на ЕСПЧ (виж стр. 33 по-горе).

б. Становище на Fair Trials: Член 7(1) изисква достъп в момента на разпит

Fair Trials ви приканва да прибегвате до по-широко тълкуване на Член 7(1). Според нас по принцип въпросът с представянето на документи при арест е плод на всеобщо недоразумение поради ограничения обхват, в който той е засегнат в съдебната практика на ЕСПЧ по Член 6.

Чл. 6 съществува с оглед защита на справедливостта на процеса и на принципа на равни процесуални възможности в съдебното производство; досъдебното производство попада в обхвата на Чл. 6 само до степен, в която се влияе върху справедливостта на производството, като се ограничава обхвата, в който предявяването в полицейското управление може да бъде взето предвид от ЕСПЧ. Член 5(4) се ограничава до съдебния контрол на първоначалния арест и може да предполага спазване на принципа на равни процесуални възможности чак на този етап. В резултат възникна общото разбиране, че принципът на равни процесуални възможности е присъщ на съдебното производство, а полицията има свободата да не разкрива доказателства и да използва фазата на разпит като възможност за чисто следствени действия.

Посоченото по-горе не отчита факта, че на полицията е вменена публичната власт да засяга свободата на дадено лице, и че то може да оспорва това. Fair Trials е на мнение, че първоначалният разпит, освен че по своя характер представлява следствено действие, е и момент, в който съответният орган следва да предостави на лицето достатъчно информация за основанията за задържането под стража, така че то да вземе решение дали да говори и разкрива възгледите си или да обжалва мярката в съда. Ако се цели тази възможност да бъде оползотворена, следва да бъдат представени както основанията, така и ключовите доказателства.

Чл. 7(1) не прави такова разграничение между съдебна фаза и досъдебна фаза и следва да бъде тълкуван като изискващ достъп до материалите по делото на етап първоначален разпит:

- Член 7(1) се отнася за лице, на което е наложена мярка „арест или друга мярка за неотклонение“ „на всички етапи на наказателното производство“. Изглежда нарочен акцент е поставен върху цялото производство, свързано с отнемане на свободата, което обхваща и първоначалната мярка за арест.
- Член 7(1) посочва документите, които трябва да се представят: тези, които са необходими за ефективно обжалване на мярката арест или друга мярка за неотклонение. В случай на първоначално задържане под стража това може да се отнася само до доказателствата, считани за законно основание за отнемане свободата на дадено лице (напр. Обосновано предположение за извършено престъпление).
- Макар да е вярно, че Съображение 30 предполага необходимите документи задължително да бъдат представени най-късно при съдебния контрол на мярката за неотклонение, това е просто отражение на един съществуващ неотменим минимален стандарт, установен от ЕКПЧ по Член 5(4). Всъщност Директивата предвижда достъп до такива документи на по-ранен етап, което е видно от фразата „не по-късно от“.
- В традицията на законодателството на ЕС зачитането на правата на защита, залегнало в Член 48 от Хартата, е от първостепенно значение при вземане на решения, имащи неблагоприятно въздействие върху дадено лице. Правата на защита включват правото на изслушване, което налага достъп до материалите по делото, както е видно от съдебната практика на Съда на ЕС, касаеща правата на защита. Общият съд на ЕС постановява:

‘Принципът на признаване на правата на защита налага, на първо място, засегнатото лице да бъде информирано за доказателствата, събрани срещу него, за обосноваване на мярката, която има неблагоприятно въздействие върху него. На второ място то трябва да получи възможност ефективно да изрази

отношението си към тези доказателства (...) Следователно (...) събраните срещу въпросното лице доказателства следва да му бъдат предоставени или едновременно, или колкото е възможно по-скоро след налагането на съответната мярка“.¹⁵

- Макар и контекстът да е различен (тези дела се отнасят за предприемането на рестриктивни мерки от институциите на ЕС) този подход сочи, че от гледна точка на Хартата правата на защита, включващи правото да бъдеш изслушан, са гарантирани в административната фаза преди последващ съдебен контрол. Административният орган, който следва да действа законосъобразно, следва да изслуша гледната точка на засегнатото лице във връзка с основанията за решението по същество.
- Това следва да важи *a fortiori* когато лицето е лишено от свобода. Арестуваното лице има право да бъде информиран за причините за мярката му по силата на Член 7(1). Това дава възможност на лицето, чрез адвоката си, да си състави мнение за законността на мярката арест и да реши дали да оповести своите възгледи или да се възползва от правото си да запази мълчание и да обжалва мярката в съда. Фактът, че тази комбинация от причини и материали не се среща /все още/ ясно в съдебната практика на ЕСПЧ не е определящ, тъй като Директивата не се ограничава от нея и е предназначена да я доразвие.

Предлагаме някои идеи, от които очевидно вие свободно можете да се възползвате при формулиране на аргументите си. В момента, в който установите, че сте доволни от основанията за претендиране на право на достъп до материалите по делото в полицейското управление, процедурата за позоваване на това право е относително еднозначна:

- ➔ Предприемете действия в досъдебна фаза, ако сте там
 - Настоявайте да ви се даде достъп до материалите по делото преди разпита пред полицията, прокурора или разследващия магистрат, като се позовавате на Директивата;
 - Обяснете, че този достъп е необходим, за да прецените законосъобразността на задържането под стража, а клиентът ви да оповести гледната си точка относно обвинението по същество при зачитане на правото му да запази мълчание;
 - Постарайте се желанието ви да се отрази в полицейските протоколи, като се упомене Директивата. Ако не ви се даде достъп, посъветвайте довереника си да запази мълчание до представяне на материалите по делото, или се погрижете причините за отказ на достъп да бъдат отразени в протокола. Разяснете как този отказ ви лишава от възможността да посъветвате довереника си по ползотворно и го принуждава да взема решения без да е достатъчно наясно за възможните последствия.
- ➔ Предприемете действия за обжалване на нарушението пред съда, ако не се даде достъп, съгласно общия подход, посочен в инструментариума „Използване на правото на ЕС“.

¹⁵ Дело T-496/10 *Bank Mellat v Council* [ECLI:EU:T:2013:39](#), параграф 53.

- Обяснете пред съда защо според вас Член 7(1) гарантира право на достъп до материалите от полицейското дело преди провеждане на разпит;
- Посочете, че правото на достъп не е зачетено съгласно това изискване /това би следвало да е елементарно, ако националните процесуални правила не позволяват достъп до материалите по делото на този етап, така че отказът на достъп е просто прилагане на обичайната процедура).
- Посочете защо това е накърнило интересите на довереника ви. Ако имате причина да търсите средство за правна защита (напр. Направени са самопризнания или не е спазено правото на запазване на мълчание) това може да е очевидно.
- На основание на нарушаване на Директивата, търсете приложение на средство за правна защита (невалидност на акта, изключване на доказателства и пр.).
- Представете на съда информация за дискусията относно Член 7(1) в различните юрисдикции, като демонстрирате, че въпросът се нуждае от разяснение и предложете съдът да отправи запитване за преюдициално заключение от страна на Съда на ЕС.

2. Достъп до материалите по делото и ефективен съдебен контрол на арест или мярка за неотклонение

По-еднозначното предизвикателство е свързано с осигуряване достъп до материалите по делото след първоначалния разпит и с напредване на следствието. В тази връзка отправна точка е 5(4) на ЕКПЧ, който – както видяхме – изисква достъп до онези материали, които са необходими за обжалване на мярката за неотклонение, за да се гарантира принципът на равни процесуални възможности в съдебния преглед.

Въпреки относително ясния характер на съдебната практика по Член 5(4), този принцип не винаги се спазва много добре, като някои закони и практики допускат ограничаване достъпа до материалите даже и когато лицето е задържано. НПК на Естония например съдържа разпоредба за право на достъп до документи, необходими за обжалване на задържането, но допуска прокурорът да ограничи това право поради императивни съображения. И дори когато въпросът изглежда решен от законодателна гледна точка, проблемите персистерат в практиката. В Полша например новите разпоредби задължават прокурора да предоставя доказателствата, упоменати в заповедта за мярката, с което се рискува да не съществува задължение неупоменатите в нея материали да бъдат представяни. Ще разгледаме как можем да преодолеем този риск като се позовем на Член 7(1).

а. Отправна точка: Член 7(1) не подлежи на дерогация

Най-напред трябва да се подчертае, че Член 7(1) не подлежи на дерогация. Член 7(4) съдържа основания за ограничаване достъп до доказателства, но посочва конкретно, че това се отнася единствено като дерогация на Член 7(2) и (3). Разпоредбите, обсъдени по-нататък, са свързани

с представянето на доказателства, различни от необходимите за обжалване на задържането, като е изрично упоменато, че те не засягат [Член 7(1)]'. Член 7(1) не подлежи на дерогация.

Това отговаря на съдебната практика на ЕСПЧ по отношение Член 5(4), която признава, че дори и доказателствата да са конфиденциални от гледна точка на националната сигурност, защитата на тези материали не може да бъде за сметка на значителни ограничения на правото на защита и съответното доказателство следва да се представи, като се вземе предвид неговия поверителен характер.¹⁶

в. Обжалване на правно ограничение на достъпа

Да речем, че работите с правна норма, която дава възможност на прокурора да ограничи достъпа до материалите по делото в досъдебна фаза. Досегашната съдебна практика в страната ви разглежда това за допустимо при достатъчно основания. Как да се постъпи?

- ➔ Изберете средство (то може да бъде: (i) обжалване пред съда / жалба за отказана молба за представяне на материалите по делото до прокурора; (ii) молба до / сезиране на магистрат от досъдебна фаза; или (iii) просто заявление до съдията, потвърдил мярката).
- Аргументация: Член 7(1) недвусмислено възпроизвежда смисъла на Член 5(4) на ЕКПЧ, който се тълкува от ясна съдебна практика като изискващ достъп до документите, необходими за обжалване на задържането под стража. Член 7(1) има директен ефект и не подлежи на дерогация. Следователно не би могло да възникне въпрос относно ограничаване достъпа до ключови документи, които са съществени за решението за задържане. Доколкото прокуратурата се обосновава с правомощия по националното законодателство, чието прилагане би довело до ограничаване на правата по Член 7(1), съответните разпоредби на националното законодателство трябва да бъдат отменени и да бъде даден достъп. Ако разпоредбите са това да става по нечие собствено усмотрение Член 7(1) не го допуска.

с. Обжалване на ограничение „прокурорът решава“

Да разгледаме проблем от практическо естество, напр. част от доказателствата са ви представени от прокурора за обосноваване на мярката за задържане в досъдебна фаза, но в материалите по делото може да има и друга информация, която да е от значение. Как да се постъпи?

- ➔ Изберете средство (то може да бъде: (i) обжалване пред съда / жалба за отказана молба за представяне на материалите по делото до прокурора; (ii) молба до / сезиране на магистрат от досъдебна фаза; или (iii) просто заявление до съдията, потвърдил мярката).
- ➔ Аргументация: Член 7(1) има директен ефект и изисква достъп до документи, които са необходими за ефективно обжалване на

¹⁶ Дело [Dochnal v. Poland](#), App. no. 31622/07 (Решение от 18 септември 2012), параграф 87.

задържането. Целта на разпоредбата е да се гарантира задържането не е на основание доказателства, които задържаният не е видял, и доказателствата против задържането не са били взети предвид поради невъзможността на заподозрения да изтъкне своите аргументи по тях. Ето защо достъп трябва да се дава не само до споменати от прокурора документи, но и до други такива, които съдът счете за имащи отношение към неговото решение. Това означава, че съдът следва сам да реши дали има други части от материалите по делото, които имат отношение към неговото решение, и да се погрижи те да бъдат представени на защитата.

→ От казаното по-горе следва, че за да се гарантира спазване на правото на свобода съгласно Хартата (Член 6), което включва задълженията за съдебен контрол в съдебната практика на ЕСПЧ, съдът следва да изключи прокуратурата да разчита на доказателства, които не са представени, и да разпорежи представяне на други доказателства, които счете за съществени.

3. Достъп до материалите по делото в досъдебна фаза – независимо от мярката за неотклонение

а. Празнота в съдебната практика на ЕСПЧ

Независимо от мярката за неотклонение на довереника ви, предвижда ли Директивата право на достъп до материалите по делото в досъдебна фаза? Както е видно от гореказаното, ЕСПЧ отчита, че някои практически ограничения на „времето и възможностите да се подготви защита“ преди съдебния процес могат да доведат до нарушения на Член 6(3)(b) ЕКПЧ ако имат за резултат невъзможност за подготовка за процеса.¹⁷ Въпреки това обаче съдебната практика на ЕСПЧ не може да помогне много по отношение търсенето на достъп до материалите по делото в по-ранните етапи на производството.

Съдебната практика сочи, че оповестяването на обвинението, което следва да се случи на по-ранен етап в производството „не задължително трябва да е съпътствано с предявяване на доказателства с оглед подготовка на обвиняемия за съдебното производство (...) Наличието на такива доказателства може все още да зависи от резултатите от текущо разследване“.¹⁸ И докато това предполага ограниченията на достъпа да бъдат обосновани с причини, свързани с разследването, ЕСПЧ разполага с малко основания да се произнесе по ограниченията в досъдебна фаза. Единственото, което е по силите му, е да определи, след приключване на производството, дали ограниченията на достъпа до материалите по делото са накърнили справедливостта процеса като цяло. Той може да се произнесе по ограниченията в досъдебна фаза, доколкото последните нарушават правото на ефективен съдебен контрол върху задържането в досъдебна фаза по Член 5(4) ЕКПЧ, но има „празнота“ в съдебната практика по Член 6.

¹⁷ *Iglin v. Ukraine*, цитиран по-горе бел. **Error! Bookmark not defined.**, параграф 60 ; *Vyerentsov v. Ukraine*, цитиран по-горе бел. **Error! Bookmark not defined.**, параграф 73-76; *Öcalan v. Turkey*, цитиран по-горе бел. **Error! Bookmark not defined.**, параграф 142.

¹⁸ *Haxhia v. Albania*, цитиран по-горе, бел. 36, параграф 131.

в. Становище на Fair Trials: Член 7(2) изисква достъп в досъдебната фаза чрез прилагане на изключения, подлежащи на съдебен контрол

Според нас позицията по Директивата е по-благоприятна:

- Съгласно Член 7(3) правото на достъп до всички доказателства по Член 7(2) се изразява като приложимо „не по-късно от“ представянето на обосновката на обвинението пред съда. Това отчита факта, че при процеса трябва да се гарантира напълно равенството на процесуалните възможности. Въпреки това обаче, разпоредбата, съдържаща се в Член 7(3) гласи, че достъп следва да бъде даден „навреме, така че да се упражнят ефективно правата на защита“, и нищо не пречи това да се приложи и за досъдебна фаза.
- Естествено, Член 7(4) признава възможността този достъп да се ограничи, когато би „попречил на текущо разследване“.¹⁹ Въпреки това обаче, решението за прилагане на тази разпоредба задължително се взема от съдия или е предмет на съдебен контрол. Това, съчетано с Член 8(2) на Директивата, създава правно основание за съдебен контрол върху достъпа до материалите по делото в досъдебна фаза, което не съществува самостоятелно в съдебната практика на ЕСПЧ. Съдът с юрисдикция върху досъдебната фаза или върху наблюдаващия прокурор в досъдебна фаза, следва да бъде сезиран на това основание.
- Дова дава възможност да се вземе решение относно достъпа до материалите по делото съгласно Директивата. Можете да изградите аргументацията си на базата на понятието „упражняване правото на защита“. По-конкретно можете да използвате „пълният обхват на услуги“, свързани с правната помощ, признати от ЕСПЧ, включително „обсъждане на делото“ и „събиране на материали, благоприятни за обвиняемия“. Това са все неща, от които защитата има интерес да бъдат направени още в досъдебна фаза, но изпълнението им може да се окаже трудно без достъп до материалите по делото.

Във връзка с гореказаното, предлагаме следния съвет:

- ➔ Подайте заявление пред съда, който има юрисдикция върху досъдебната фаза /напр. разследващ магистрат, съд с юрисдикция върху прокурора/ за достъп до материалите по делото или жалба за отказ на достъп до материалите по делото.
- ➔ Аргументация: Член 7(2) ви дава право на достъп до всички доказателства по принцип. По силата на Член 7(3) това трябва да стане навреме за упражняване правото на защита. Упражняването на правото на защита включва реагиране на предприетите от следствените органи действия в досъдебна фаза, включително събиране на оправдателни доказателства, адаптиране на стратегията на защита и даже подаване молба за прекратяване на делото, ако това е допустимо по националните закони.
- ➔ Правото на достъп до материалите по делото може да се ограничи на основания, посочени в Член 7(4), конкретно отнасящи се до нуждите на текущо разследване. Въпреки това обаче, необходимо е да е налице реална необходимост от страна на следствието, която да обосновава неразкриването на информация и ограничаването на достъпа до материалите по делото

¹⁹ Това изключение следва да се чете рестриктивно: виж Съображение 32 от Директивата за право на информация.

- трябва да бъде в минимални размери, достатъчни за да се отговори на тази необходимост.
- ➔ Това предполага задължение на органа да обоснове отказа си за достъп до материалите, като посочи конкретни и обосновани доводи, с които да мотивира ограничението, така че да спомогне за ефективния съдебен контрол или – ако органът е съдия - да мотивира решението си с посочване на тези доводи.
 - ➔ Предвидените в националното законодателство правомощия на прокурора / съда да ограничават достъпа до материалите по делото на основания, свързани с нуждите на следствието (напр. Член 302 от Кодекса на Испания, Член 34 от Кодекса на Естония, Член 156 от Кодекса на Полша) следва да бъдат тълкувани в светлината на това задължение.
 - ➔ В заявлението посочете и избройте /доколкото това е възможно да се направи/ възможните документи или материали, които могат да представляват интерес. Пояснете как ако не бъдат представени правата на защита ще бъдат увредени, напр. обжалване законосъобразността на стъпките по разследването на случая.
 - ➔ Когато обжалвате решение на прокурора, изтъкнете пред съдията /съда, че могат да се позоват на Съда на ЕС досежно разпоредбите на Член 7 от Директивата. Вижте инструментариум „Използване на законодателството на ЕС“ /‘Using EU Law’/ за повече информация относно процедурата.

4. Достъп до материалите по делото за подготовка за съдебното производство

Във всеки случай Член 7(3) разпорежда предоставяне на достъп до доказателствата при внасяне на основанията на обвинението в съда, и то своевременно, за да се гарантира ефективно упражняване на правото на защита в съдебна фаза. Според нас целта тук се състои в това да се *избегнат* ситуации, които впоследствие може да се окаже, че имат за резултат неспазване на разпоредбите на Член 6(3)(b) на ЕКПЧ поради недаване на възможност и време за подготовка на защитата.

Тази разпоредба може да бъде използвана на основание Член 8(2), предвиждащ право на обжалване. Очевидно това би дало резултат единствено ако се тълкува в смисъл на общото задължение на държавите-членки да гарантират ефективни мерки за защита при нарушения на права по законодателството на ЕС - основен принцип на правото на ЕС, залегнал в Член 47 на Хартата. Основавайки се на този принцип, би трябвало да потърсите правни средства за да *предотвратите* нарушение на Директивата (напр. чрез отлагане на делото) или да прибегнете до ретроактивно средство (напр. повторен процес, даващ възможност ефективно да се обсъдят доказателствата на въззивна инстанция, или отмяна на присъдата, издадена без доказателствата да са представени навреме).

На база на това тълкуване на значението на текста – то е наше, предстои тълкуване на разпоредбата от страна на Съда на ЕС – бихме могли да предложим следните стъпки за позоваване на Директивата в дадения контекст:

- ➔ Определете ограничението, което ще обжалвате, и дефинирайте как на практика то ограничава вашата възможност да се подготвите за съдебния процес. Може да си струва това да се свърже с примери за неспазване на Член 6(3)(b) на ЕКПЧ от типа на описаните по-горе, тъй като по този начин ще покажете, че имате твърди основания за молбата си.
- Потърсете превантивни средства, ако съществуват такива (напр. отлагане на делото), или корективни средства (обжалване и пр.) на основание Член 8(2) на директивата.